

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРИВАТНОГО
ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА ІМЕНІ АКАДЕМІКА Ф. Г. БУРЧАКА

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПИТАННЯ
ПРИВАТНОГО ПРАВА

монографія

*За редакцією докт. юрид. наук, проф., академіка (дійсного члена)
Національної академії правових наук України О. Д. Крупчана та
докт. юрид. наук, проф. З. В. Ромовської*

ЧАСТИНА 1

Київ 2021

УДК 341.9(082)
М54

Рекомендовано до друку Вченою радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України (протокол № 10 від 27 жовтня 2021 р.)

Рецензенти:

Майданик Р. А., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ, завідувач кафедри цивільного права Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Васильєва В. А., доктор юридичних наук, професор, директорка Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Первомайський О. О., кандидат юридичних наук, доцент, суддя Конституційного Суду України

М54 Методологічні питання приватного права: монографія / За ред. О. Д. Крупчана та З. В. Ромовської. У 2-х ч. Ч. 1. К., 2021. 300 с.

ISBN 978-617-8084-00-4

Об'єднані у монографії матеріали (наукові розробки) вчених Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України присвячені 25-річчю Інституту та окреслюють сучасні виклики в методології приватного права.

Рекомендовано увазі науковців, аспірантів, викладачів юридичних факультетів і вищих юридичних навчальних закладів, а також практикуючих юристів, інших осіб, які цікавляться методологією приватного права.

ISBN 978-617-8084-00-4

© Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2021
© Автори, 2021

Зміст

Вступне слово	5
РОЗДІЛ I. ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	7
1.1. Герменевтичний метод теорії права та цивілістики: формування філософсько-правових засад	7
1.2. Забезпечення інтересів держави та інших суб'єктів приватного права в умовах зміни суспільної парадигми	14
1.3. Проблеми реалізації громадянами України права на житло.....	28
1.4. Правовідносини найму під час пандемії COVID-19	37
1.5. Цивільно-правове регулювання послуг із охорони	44
1.6. Договори щодо соціальних послуг: питання впровадження європейських стандартів	56
1.7. Приватноправові відносини у сфері надання медичних послуг: сучасні тенденції правового регулювання.....	66
1.8. Діалектика прав та обов'язків закладу освіти як суб'єкта приватного права	75
1.9. Страхування цивільної відповідальності медичних закладів	82
РОЗДІЛ II. ДІДЖИТАЛ-ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	94
2.1. Концепт цифрових активів у сучасному праві: теоретичні та нормативні витoki	94
2.2. Правовий захист майнових інтересів держави, суб'єктів господарювання і громадян від ризиків під час здійснення операцій із криптовалютою.....	102
2.3. Механізм правового регулювання правовідносин із використанням блокчейн.....	109
2.4. Окремі аспекти цивільно-правового статусу користувачів мережі Інтернет.....	117
2.5. Поняття та види електронної комерції у світлі політики діджиталізації в Україні	125
2.6. Арбітражний розсуд в умовах діджиталізації	137
Розділ III. ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	145
3.1. Міжнародні логовінні механізми запобігання штучному уникненню статусу постійного представництва нерезидента у сфері оподаткування.....	145
3.2. Практика застосування санкцій Радою національної безпеки та оборони України крізь призму приватно-правового регулювання.	156

3.3. Питання правового забезпечення захисту економічної конкуренції	164
3.4. Фінансові послуги: національне та міжнародно-правове регулювання	171
3.5. Актуалізація питання саморегулювання господарської діяльності на початку XXI століття	182
3.6. Конкуренція дерегулювання та її вплив на корпоративне право	191
3.7. Правовий режим майна дочірних підприємств державних акціонерних компаній	198
3.8. Проблеми розвитку корпоративного права	207
3.9. Підприємницькі юридичні особи в умовах рекодифікації цивільного законодавства України.....	218
3.10. Корпоративний договір у законодавстві України	227
3.11. Корпоративні права, набуті одним з подружжя та поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, переданого до статутного капіталу юридичної особи корпоративного типу.....	232
РОЗДІЛ VI ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ	240
4.1. Системоутворюючі зв'язки між цивільним судочинством і конституційним провадженням у забезпеченні ефективного захисту прав осіб на національному рівні.....	240
4.2. Процесуальні фільтри як складова інституціональної спроможності верховного суду	250
4.3. До питання забезпечення справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду та вирішення цивільних справ як завдань цивільного судочинства	277
4.4. Неупередженість як багатогранне завдання цивільного судочинства	285

максимально можливу кількість одиниць цієї криптовалюти під час перших емісій та через підтримку підвищити попит на них і, відповідно, вартість; 7) нормативно визначити один чи декілька державних комерційних банків, яким монопольно буде дозволено проведення операцій із обміну одиниць криптовалюти на національну валюту України. При цьому потрібно буде сформувати професійний кадровий склад, провести навчання співробітників державних комерційних банків, наділених компетенцією обміну криптовалюти, виділити фінансування та забезпечити потрібну кількість відділень таких банків криптоматами, пристосованими для обміну національної валюти України на новий вид криптовалюти, запущений державою, а можливо, і на інші види криптовалюти за умови сплати більш високої комісії.

Запропоновані напрями захисту інтересів держави, суб'єктів господарювання та громадян на ринку обігу криптовалюти дозволять активізувати діяльність із «майнінгу» криптовалюти, збільшити активність міжнародної торгівлі завдяки купівлі-продажу товарів за одиниці криптовалюти, а також отримати державі додаткові кошти, вкрай потрібні для реалізації різноманітних економічних та соціальних програм. Проте реалізація названих та інших можливих заходів має бути вкрай обережною та спиратися на нові правові норми. Для своєчасного виправлення можливих помилок у правовому регулюванні та швидкого заповнення прогалин переважна більшість актів повинна мати підзаконний характер, а державні органи, що їх прийматимуть (зокрема, КМУ, НБУ, СБУ, НКЦПФР, Міністерство цифрової трансформації та/або інші) повинні бути готовими робити це максимально оперативно. У такому випадку держава отримує можливість легітимізувати операції на ринку криптовалюти, захистити себе, суб'єктів господарювання і громадян України від можливих ризиків та отримати значні позитивні фінансові результати.

2.3. Механізм правового регулювання правовідносин із використанням блокчейн

Сучасний розвиток цифрових технологій дозволяє їм все глибше інтегруватись в повсякденне життя, породжуючи все нові продукти, які не тільки роблять життя комфортнішим, а й змінюють його в цілому. Однією з таких технологій є технологія блокчейн (від англійського blockchain – ланцюжок блоків). Цю технологію, як комплекс із попередніх розробок у сфері криптографії, вперше було застосовано в криптовалюті Bitcoin її розробником Сатоші Накамото. На сьогодні достеменно невідомо ким є цей персонаж, оскільки ім'я Сатоші Накамото є псевдонімом розробника або групи розробників Bitcoin. Хоч з моменту виходу Bitcoin вже пройшло більше 10 років,

усталеної практики правового регулювання продуктів, заснованих на технології блокчейн досі не вироблено.

Причина, а точніше причини створення Bitcoin – першого популярного продукту на технології блокчейн, викладена в так званому White Paper «Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System»²⁴⁹, серед яких: повністю однорангова (так звана peer-to-peer технологія побудови мережі, в якій відсутні головні або управляючі вузли, а всі учасники мережі мають рівні права і можливості впливати на мережу) версія електронної готівки; дозволяє онлайн платежі; надсилання платежу здійснюється напряму від одної сторони до іншої; здійснення платежу відбувається без проходження через фінансові інституції.

Як бачимо основною метою створення Bitcoin було створення приватних та цифрових грошей, на які не матиме жоден суб'єкт вирішального впливу. Це стало можливим за допомогою застосування технології блокчейн, яка за своєю природою є технологією розподілених реєстрів (DLT – distributed ledger technology). Ця технологія полягає в тому, що на багатьох комп'ютерах, що об'єднані єдиною мережею, міститься копія певної інформації та/або здійснюються певні обчислення, що є корисні для мережі, тобто виконується певна робота.

Будь-яка криптовалюта в своїй основі має технологію блокчейн, однак не всі продукти, які засновані на цій технології є криптовалютами. Сама по собі технологія містить обмеження, які не дозволяють надавати пріоритет якомусь із учасників мережі.

Не дивлячись на те, що технологія блокчейн є лише складовою частиною (хоча й основною) приватних електронних грошей, основною її функцією було створення середовища, в якому довіра будувалась не на репутації, підтвердженнях уповноважених інстанцій, а на технології, за допомогою якої в цьому середовищі здійснюється обмін інформацією. Довіра в мережі блокчейн забезпечується алгоритмами, обхід яких на сьогодні є вкрай складним, хоча й теоретично можливим. Мережа блокчейн дозволяє перевірити справжність інформації, що передається, з високим рівнем надійності без втручання інституцій, на які традиційно може бути покладено таку функцію. Це цілком перебудовує відносини між учасниками приватних правовідносин. Повністю незнайомі один з одним суб'єкти вступаючи в правовідносини можуть виключати фактор довіри у правовідносинах, без залучення будь якого гаранта а лише покладаючись на інформацію, яка міститься у відповідних блокчейн мережах.

Ключовим в технології блокчейн є те, що вона може використовуватись ширше, ніж у електронних грошах, оскільки вона

²⁴⁹ White Paper «Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System». URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (дата звернення 08.10.2021 р.)

забезпечує передання саме достовірної інформації, а не тільки віртуальної валюти.

Структура відносин в мережі блокчейн наступна:

- відносини між сторонами, які обмінюються інформацією;
- відносин всередині мережі.

Відносини між сторонами в мережі блокчейн складаються щодо передання певної інформації. У випадку з криптовалютою Bitcoin – інформацією, що умовно вважається валютою. Точніше, фактично, передається інформація про стан рахунків і операції, які було проведено з ними. Якщо розглядати мережу Bitcoin то саму одиницю валюти там віднайти фактично неможливо, оскільки вона існує у вигляді записів про стан рахунків. Коли створюється нова одиниця валюти (емітується) – то вона виникає у вигляді запису про стан певного рахунку, на якому кількість цієї валюти збільшилась. Далі, при перерахуванні з одного рахунку на інший, створюється запис про те, що на певному рахунку кількість валюти була зменшена, а на іншому – збільшена на таку саму суму. Така система фактично схожа на безготівковий розрахунок, в якому безготівкові гроші «створюються» Національним Банком України на рахунках інших банків в результаті певних правочинів. Тобто фактично НБУ не створює самі гроші, а змінює стан рахунку певного банку, збільшуючи кількість грошей, які на ньому обраховуються.

Відмінності цієї системи від системи обліку безготівкових грошей полягає в тому, що емітент криптовалюти фактично відсутній. В результаті проведення певної роботи з обчислень, необхідних для функціонування мережі, той хто перший здійснив ці обчислення – отримує винагороду у вигляді самої криптовалюти.

Загалом, основною метою створення блокчейн мережі є передача достовірної інформації між її учасниками без необхідності її верифікації. Внаслідок логіки алгоритмів, на яких побудована мережа, крім можливості передавати інформацію, її ще можливо зберігати в незмінному вигляді, отримувати до неї доступ від самого початку виникнення інформації до моменту останніх змін.

Слід зазначити, що сама по собі технологія блокчейн не передбачає приховування інформації, або будь-які інші технології або можливості, що принципово дозволяють за її допомогою вчиняти певні правопорушення (відмивання коштів, фінансування незаконної діяльності тощо). Зазначені можливості виявляються в тому випадку, коли правове регулювання таких відносин не встигає за їх розвитком. Відходячи в поле правової невизначеності, такі технології не підпадають під регулювання будь-яких правил і можуть бути використані в протиправних цілях.

Натомість можливості, які вони можуть забезпечити переважають умовні недоліки, викликані відсутністю правового регулювання.

Оскільки технологія блокчейн створювалась для передання інформації без необхідності підтвердження її достовірності, то її

застосування цілком можливе при перевірці походження продукту та певних супутніх елементів, які можуть також застосовуватись за допомогою блокчейн технології²⁵⁰. Так, наприклад блокчейн технологія здатна замінити, або існувати паралельно із системою сертифікатів походження товару. В блокчейні може зберігатися не тільки історія походження конкретного продукту, а й інформація про його переміщення, продаж, умови зберігання. Більше того, така інформація може зберігатися про всі складові компоненти певного продукту. Тобто за допомогою такої системи можна встановити виробника і походження всіх елементів, з яких складається продукт якщо, звичайно, в цьому є необхідність.

Особливістю інформації, що зберігається та розповсюджується в мережі блокчейн є те, що вона є необхідною для багатьох учасників мережі, а іноді і сторонніх людей. І мережа дозволяє отримати доступ до інформації з високим ступенем достовірності та захистом від її спотворення. Не можна говорити про технологію блокчейн як про один конкретний випадок. Вона є ключовою, лежить в основі та може бути в майбутньому застосована а багатьох продуктах, від криптовалют, які досі сьогодні не набули однозначного правового режиму, до реєстрів прав власності тощо.

Європейська Комісія, дійшла висновку, що блокчейн технології загалом та цифрові активи зокрема, необхідно врегульовувати²⁵¹, на відміну від, наприклад, Китаю, де криптовалюти мають всі шанси залишитись поза законом²⁵². Спершу цифрові активи підпадали під регулювання Директиви про ринки фінансових інструментів²⁵³. З плином часу було прийнято рішення про створення окремого законодавства, яке б регулювало цифрові активи, блокчейн тощо, однак таке регулювання має бути в режимі максимального сприяння їх розвитку, оскільки в них вбачається перспектива, зокрема – цифровий Євро. На сьогодні Європейська Комісія розробила Пропозицію Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європи про ринки криптоактивів та внесення змін до Директиви (ЄС) 2019/1937²⁵⁴. Слід зазначити, що проект зазначеного акту має врегулювати правовідносини у сфері випуску та обігу криптоактивів.

²⁵⁰ Беляя книга по техническому применению технологии блокчейн к информационным продуктам Центра Организации Объединенных Наций по упрощению процедур торговли и электронным деловым операциям (СЕФАКТ ООН) С. 17-21. URL: https://unece.org/fileadmin/DAM/cefact/cf_plenary/2019_plenary/ECE_TRADE_C_CEFAC2019_08R.pdf (дата звернення 08.10.2021 р.)

²⁵¹ Legal and regulatory framework for blockchain. European Commission. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-blockchain> (дата звернення 08.10.2021 р.)

²⁵² Китай заборонив фінансовим установам вести криптовалютний бізнес. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/05/19/674012/> (дата звернення 08.10.2021 р.)

²⁵³ Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of The Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/65/oj> (дата звернення 08.10.2021 р.)

²⁵⁴ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020PC0593> (дата звернення 08.10.2021 р.)

На сьогодні Верховною Радою України розглядається Проект Закону «Про віртуальні активи»²⁵⁵. Відповідно до ст. 2 зазначеного Проекту він застосовується до правовідносин, що виникають: 1) у разі постачання послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, якщо суб'єкти таких правовідносин мають зареєстроване місцезнаходження або постійне представництво на території України; 2) у зв'язку з вчиненням правочину, предметом якого є віртуальний актив, якщо сторони визначили право України як таке, що підлягає застосуванню до правочину в цілому або до окремої його частини; 3) у зв'язку з вчиненням правочину, предметом якого є віртуальний актив, якщо обидві сторони правочину є резидентами України; 4) у зв'язку з вчиненням правочину, предметом якого є віртуальний актив, якщо особа, яка здійснює операції з віртуальними активами у своїх інтересах (набувач віртуального активу), є резидентом України. Також він не застосовується до правовідносин, пов'язаних із випуском, обігом, зберіганням і погашенням електронних грошей, оскільки ці правовідносини регулюються Законом України «Про платіжні послуги»²⁵⁶, який прийнято Верховною Радою України 30.06.2021 р.

Слід також зазначити, що Проект Закону Про віртуальні активи націлено на регулювання криптовалют та їх різновидів (як передбачається Проектом «забезпечені та незабезпечені віртуальні активи»). В розумінні зазначеного Проекту, віртуальним активом є нематеріальне благо, що є об'єктом цивільного обігу, має вартість, виражене сукупністю даних в електронній формі та існує в системі обігу віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові або немайнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Цікавим є те, що Проект Закону про віртуальні активи не регулює правовідносини, в яких такі активи є платіжним засобом, оскільки в ст. 4 Проекту прямо передбачено, що віртуальні активи не є засобом платежу на території України.

Пряму заборону, яка міститься в Проекті Закону про віртуальні активи, використовувати цифрові активи в якості засобу платежу не можна розглядати як прогресивний крок, оскільки таким чином цифрові активи, якими є криптовалюти, залишаться виключно предметом накопичення та спекулятивної торгівлі і не зможуть стати етапом еволюційного розвитку товарно-грошових відносин.

Цікавим в регулюванні блокчейн технологій є те, що регулювання потребують відносини, в яких ці технології застосовуються але в яких блокчейн не є суттю відносин (назвемо їх зовнішні відносини), тоді як відносини всередині мережі (назвемо їх внутрішні відносини) не потребують регулювання, оскільки більшою мірою врегульовані так званими White paper. Зазначений документ є свого роду

²⁵⁵ Проект Закону Про віртуальні активи. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110 (дата звернення 08.10.2021 р.)

²⁵⁶ Проект Закону по платіжні послуги. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70412 (дата звернення 08.10.2021 р.)

маніфестом творця певного блокчейн продукту, в якому викладено алгоритм його роботи та правила взаємодії між собою учасників мережі, тобто врегульовано внутрішні відносини. Зазначені правила неможливо порушити, оскільки вони закладені в основу алгоритму блокчейн мережі та такий алгоритм просто не буде виконано у випадку порушення його роботи або втручання в неї. Крім цього, правила викладені в White paper носять також юридичну силу та мають природу договору приєднання, передбаченого ст. 634 ЦК України за винятком того, що такий договір не може бути змінено, оскільки він є частиною роботи алгоритм мережі, і у випадку зміни його буде змінено для всієї мережі та це може призвести до унеможливлення подальшої роботи мережі. Звичайно, слід зауважити, що ст. 634 ЦК України передбачає зміну або розірвання договору приєднання на вимогу сторони, яка приєдналася, якщо вона позбавляється прав, які звичайно мала, а також якщо договір виключає чи обмежує відповідальність другої сторони за порушення зобов'язання або містить інші умови, явно обтяжливі для сторони, яка приєдналася. Сторона, яка приєдналася, має довести, що вона, виходячи зі своїх інтересів, не прийняла б цих умов за наявності у неї можливості брати участь у визначенні умов договору.

Учасниками такої мережі і особами, які вступають у внутрішні відносини мережі блокчейн є так звані майнери. Вони мають таку назву оскільки здійснюють процес «добування» криптовалюти і для здійснення такої роботи використовується англійський термін mining – добування, за аналогією із роботою шахтарів. Без проведення роботи майнерами, неможливо здійснити операцію із передання інформації всередині мережі, таким чином побудовано алгоритм роботи мережі. Але самі майнери не можуть також його порушити, оскільки тоді їх робота не буде зарахована, вони обмежені логікою роботи алгоритму мережі. Тобто вони обмежені не тільки правовими нормами цивільного права щодо невиконання зобов'язань або кримінального кодексу щодо втручання в роботу комп'ютерних систем та положеннями White paper, а й на програмному рівні обмежені в цьому. То ж в такому випадку виходить, що майнери обмежені не тільки правом, а й додатково обмежені програмно аби підвищити рівень зламостійкості системи.

Внутрішні відносини в мережі блокчейн носять ознаки саморегульованих відносин. Як зазначає В. В. Кочин саморегулювання є способом упорядкування суспільних відносин між юридично рівними суб'єктами на основі самостійного визначення їх взаємних прав та обов'язків, що формуються у відповідному правочині, або шляхом створення норм та правил поведінки спеціально створеними організаціями (регуляторами), які визначаються та виконуються їх

учасниками (членами)²⁵⁷, с. 55. Звичайно, більшою мірою вони все ж договірні, за договором приєднання, однак за своєю суттю все ж також є саморегульованими, де кожен учасник мережі рівний, приєднання до мережі майнерів є добровільним, а регулювання правовідносин всередині мережі здійснюється на підставі White paper створеного розробником того чи іншого блокчейн продукту.

Зовнішні правовідносини, зазначені вище, це відносини в яких блокчейн застосовується як певний інструмент. На відміну від внутрішніх відносин, учасники зовнішніх відносин використовують блокчейн у своїх цілях. Це можуть бути як особи що здійснюють торгівлю криптовалютами, або використовують її як засіб розрахунку, також це можуть бути особи, що хочуть отримати достовірну інформацію про походження товару, коли така інформація міститься в блокчейн, або отримати інформацію про обтяження права власності на нерухоме майно у випадках коли реєстр права власності існує в цифровій формі та виконується на блокчейн.

Фактично внутрішні відносини забезпечують можливість існування зовнішніх. Щодо зовнішніх – хоча вони, більшою мірою, але не повністю, будуть приватними правовідносинами, все ж вони потребують регулювання.

Перш за все, враховуючи можливість псевдонімізації учасників блокчейн мережі, необхідна ідентифікація особи, яка є учасником зовнішніх відносин мережі блокчейн. Звичайно, така ідентифікація може здійснюватися виключно в тих випадках, коли це передбачено у відносинах без використання технології блокчейн (наприклад, коли відносини підпадають під дію Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»). Така ідентифікація може проводитись різними шляхами, зокрема може бути звичайне декларування криптогаманців, ідентифікація особи при отриманні інформації за допомогою електронного цифрового підпису тощо.

Основною концептуальною перепорою до тотального розповсюдження блокчейн проектів є підходи держав до їх регулювання і, взагалі, до філософського осмислення цих феноменів. Вони, за своєю природою є повністю приватними проектами, які, фактично, породжують новий сектор економіки, який регулюється більшою мірою у приватноправовому порядку. Державний вплив на них можливий виключно шляхом втручання, оскільки за своєю природою ці проекти саме створювались з метою якщо не унеможливлення то сильного ускладнення державного втручання в них з боку держави. Однак, коли такі проекти як Bitcoin або Ethereum набули такої капіталізації, що загальна вартість добового обороту

²⁵⁷ Кочин В. В. Поняття та ознаки саморегулювання у цивільному праві України. Юридична Україна. 2014. № 10. С. 52-56

торгів щодо кожного сягла 40 та 20 мільярдів доларів (за курсом бірж) відповідно²⁵⁸ – держава вже не може лишатись осторонь таких фактів, оскільки такі масштаби вже матимуть суттєвий вплив на економіку. Залишати ці відносини поза регулюванням є необачно небезпечним. На етапі такого втручання все залежить від того, наскільки ліберальною та прогресивною є державна політика загалом та у сфері фінансів зокрема. Це як питання контролю за легалізацією коштів, отриманих незаконним шляхом так і можливість наповнення бюджету, обкладаючи податком прибуток, який отримується з торгівлі криптовалютами.

Трохи іншою справою є використання блокчейну у таких сферах як реєстрація права власності. На сьогодні передача такої відповідальної функції держави до приватного сектору виглядає вкрай радикальним кроком. Держава взяла на себе зобов'язання з ведення обліку цих прав, відповідно до ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» з метою гарантування об'єктивності, достовірності та повноти відомостей про зареєстровані права на нерухоме майно та їх обтяження. За умови передачі до приватного сектору, держава, фактично, знімає з себе відповідальність за гарантування стабільності вкрай суттєвої частини цивільного обороту. З іншого боку, облік прав власності на цінні папери, відповідно до Закону України «Про депозитарну систему України», повністю передано до юридичних осіб приватного права. В цій системі держава присутня у вигляді регуляторів, таких як Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та одного учасника – Національного депозитарію України. Однак майже вся діяльність з обліку прав на цінні папери здійснюється приватним сектором. Така діяльність має ознаки зарегульованості, однак сам факт існування такої системи, в межах приватних правовідносин, доводить саму можливість такого існування.

Таким саме чином можливо розглядати систему сертифікації. За умов достатнього регулювання, така система може існувати з достатнім рівнем гарантування.

Однак на сьогодні все це можливо тільки після того як буде однозначно зрозуміла надійність і зламостійкість мереж блокчейн. Достатньо довготривале використання таких систем, звичайно, є певним доказом зазначених фактів, однак якщо їх застосовувати у сферах, в яких наразі присутня виключно держава (наприклад реєстрація права власності на нерухоме майно) – то саме держава має визнати надійність таких систем та мереж, встановити стандарти, створити правове поле тощо. Це є необхідним з очевидних причин – забезпечення прав та свобод осіб є функцією держави і саме

²⁵⁸ Today's Cryptocurrency Prices by Market Cap. URL: <https://coinmarketcap.com> (дата звернення 08.10.2021 р.)

держава, в особі її органів, є останньою надією осіб, чиї права було порушено.

Тому застосування блокчейн технологій, на сьогодні, є вимогою часу. Держава не має лишатись осторонь, а створювати адекватне правове регулювання, яке з одного боку зможе надати можливість розвиватись новим проектам, а з іншого – забезпечить захист порушених прав та законність в цілому. Заборони у використанні блокчейн продуктів, за умови що загалом такі продукти не порушують законодавство, є контрпродуктивними та уповільнюють розвиток як правовідносин так і економіки в цілому.

2.4. Окремі аспекти цивільно-правового статусу користувачів мережі Інтернет

Сьогодні не можливо уявити світ без глобальної комп'ютерної мережі Інтернет. На протязі кількох останніх десятиліть нова інформаційно-технологічна реальність була зумовлена досить стрімким розвитком, який суттєво відрізняється від усіх інших форм історичного розвитку людського суспільства. Спектр нових можливостей, а з ними й потенційних загроз, які з'являються практично в усіх площинах суспільно-політичного, економічного й культурного життя світу у зв'язку з процесами цифровізації складно охопити чи спрогнозувати. Тим більшим викликом така ситуація постає для одного з найбільш сталих і догматичних конструктів людського знання — юриспруденції. Потреба нормативного врегулювання явищ і процесів, які за своєю природою нерідко виникають через спробу уникнути правової регламентації, що вже на філософському рівні видається дихотомічним завданням. Разом з тим, це робить його лише більш цікавим для юридичної наукової спільноти.

Проблематика регулювання правовідносин, що виникають в умовах становлення та розвитку цифрового суспільства, є складною тим, що потребує розуміння і врахування мінливої межі між тим, що потребує втручання законодавця для захисту інтересів суспільства, і тим, що є виявом новітніх інформаційних свобод і може бути закріплено лише як таке. Вбачається, що питання охорони й захисту прав користувачів мережі Інтернет у світлі конкретних механізмів і способів належать саме до першої категорії, хоч і ґрунтуються на інформаційних правах і свободах ХХІ століття, пов'язаних із ними або реалізованих за їх допомогою майнових і особистих немайнових прав особи.

Значний дослідницький інтерес становлять особливості вияву цивільно-правових інститутів при набутті, здійсненні й захисті прав з використанням мережі Інтернет, аналіз конкретної практичної ефективності існуючих способів захисту цивільних прав та інтересів

Авторський колектив:

Берестова Ірина Еріївна – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії захисту суб'єктивних прав відділу проблем приватного права (підрозділ 4.1)

Бернацький Микита Віталійович – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу проблем приватного права (підрозділ 2.3)

Васильєва Валентина Антонівна – доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії проблем корпоративного права відділу правового забезпечення ринкової економіки (підрозділ 3.8)

Васильєва Вікторія Валентинівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник лабораторії проблем корпоративного права відділу правового забезпечення ринкової економіки (підрозділ 3.10)

Вінтоняк Наталія Дмитрівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник лабораторії проблем корпоративного права відділу правового забезпечення ринкової економіки (підрозділ 3.11)

Гайдулін Олександр Олександрович – доктор юридичних наук, кандидат філософських наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії захисту суб'єктивних прав відділу проблем приватного права (підрозділ 1.1)

Галянчик Микола Костянтинович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу проблем приватного права (підрозділ 1.3)

Гончаренко Олена Миколаївна – доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу правового забезпечення ринкової економіки (підрозділ 3.5)

Давидова Наталія Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу проблем приватного права (підрозділ 1.8)

Деревянко Богдан Володимирович – доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції (підрозділ 2.2)

Долінська Анна Миколаївна – доктор філософії у галузі «Право», науковий співробітник лабораторії адаптації законодавства України